

ÜMMİ SİNAN
(?-İstanbul 976/1568-69)

Doç. Dr. Azmi BİLGİN

1961 yılında Karaman'ın Sarıveliler kazasında doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini Konya'da tamamladı. 1982'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyat Bölümü'nü bitirdi. 1984'de İ.Ü. edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Anabilim dalında araştırma görevlisi oldu. Azmi Bilgin'in Türk Tasavvuf Edebiyatı ve Eski Türk Edebiyatı ile ilgili çeşitli makalelerinin yanında yayımlanmış başlıca eserleri şunlardır. Nazmü'l hilafiyat Tercümesi 1996, Terceme-i Pendname-i Attar 1998, Ümmî Sinan Divanı 2000, Gülsuyu (Gülistan Tercümesi 2000 (M. Çiçekler ile birlikte). 1999 yılında bu yana aynı anabilim dalında doçent olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

Halvetîliğın İstanbul'da kurulan kollarındın olan Sinânîlik'in kurucusu olan Ümmî Sinan 15. yüzyılın sonları ile 16. yüzyılda yaşayan mutasavvıf-şairlerimizdendir.

Hüseyin Vassaf kesin olmamakla birlikte 1488 yılında doğduğunu söyler. Asıl adı İbrahimdir. Aslen Bursalı, Karamanlı veya Prizrenli olduğuna dair çeşitli rivayetler bulunsa da Bursalı Mehmet Tahir, bir icazetnamede Bursalı olduğunu gördüğünü belirtir. Ayvansarayî onun Arnavutluk'tan İstanbul'a geldiğini bildirir. Bu da onun Prizrenli olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

İbrahim Sinan belli bir süre İstanbul'da medrese tahsili aldıktan sonra, Karaman'a gitti; "Yiğitbaşı" diye tanınan Ahmed Şemseddin Marmaravî'nin (ö. 1504) halifelerinden İzzeddin Karamânî'ye bağlandı; kendisinden hilâfet aldıktan sonra İstanbul'a dönerek Fatih'te Topkapı-Şehremini arasında Arpa Emni Mahallesi, Kanlı Bostan Sokak'ında 1551'de kurduğu tekkede irşat faaliyetlerini yürüttü. Bazı kaynaklarda bu tekkenin Kanunî Sultan Süleyman tarafından yaptırıldığı söylenmektedir. Bugün haziresi dışında tamamen tarihe karışmış olan bu tekkede Ümmî Sinan'dan sonra Şerif Mehmed Efendi (ö.1614), Cedid Hasan Efendi (ö. 1677) gibi şahsiyetlerin halife olarak görev yaptığı bilinmektedir. Cedid Hasan Efendi musiki üstatlarından olup **Divan**'ından başka **Mecâlis-i Sinâniyye**, **Künûzü'l-hakâyık**, **Fezâilü's-şühur** gibi eserleri de bulunmaktadır. Sinanîlik'ten başka Gülşenî ve Şabanî halifeleri de burada görev yapmışlardır. Cumhuriyetten sonra bu tekkenin haziresinde "Oruç Baba" adı verilen Şabanî şeyhlerinden Mustafa Zekâî Efendi'nin kabrinin çevresinde toplanılarak burada iftar etme adeti yaygın hale gelmiştir.

Manevî işaret içeren bir rüya gören İbrahim Sinan'ın Hz.Muhammed'in de "en-Nebiyü'l-Ümmî" diye methedilmesi dolayısıyla, "Ümmî" mahlasını aldığı menkıbeleriyle ilgili bilgilerin yer

aldığı kaynaklarda belirtilmektedir. Onun Hz. Peygamber'i örnek olarak ömür boyu kimseyi incitmediği de yine aynı kaynaklarda bildirilmektedir.

Hüseyin Vassaf, onun 300'den fazla halifesi olduğunu ve bunların çeşitli yerlere dağıldıklarını bildirir. Kanunî Sultan Süleyman'ın da hürmetini kazanan Ümmî Sinan'ın zahirî ilimleri de iyi bildiği, özellikle "münazara ilmi"nde tam bir ihtisas sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Döneminde Hz. Muhammed'in anne ve babası hakkında yapılan tartışmaları, incitmeyecek bir şekilde neticelendirdiği de belirtilmektedir.

976 (1568-69)'da vefat eden Ümmî Sinan, halifelerinden Nasuh Efendi'nin Eyüp'te Düğmeciler Mahallesi'nde yaptırdığı dergâhın türbesine defnedilmiştir. Ölümü bazı kaynaklarda 958 (1551) olarak verilse de Süfî mahlaslı bir şairin bir kıtasından, Ümmî Sinan'ın 976'da vefat ettiği anlaşılmaktadır:

Resim 1; Ümmî Sinan Tekkesi ve çeşmesi (Fotoğraf: Eyüp Belediye Arşivinden)

Resim 2; Ümmî Sinan Tekkesi Semahanesi (Fotoğraf: Eyüp Belediye Arşivinden)

Resim 3; Ümmî Sinan Tekkesi türbe ve iç mekan sandukaları (Fotoğraf: Eyüp Belediye Arşivinden)

*Elli sekizde rihleti yazıldı lâkin sıhhati
Allahu a'lem hâliyâ gûş it bu beyt eder ayân
Ol şeyh-i hakkanî cemâl buldu visâl-i Zü'l-
celâl
Târihi eyle Sûfiyâ bu lafz "şeyhullâh" beyân*

Ümmî Sinan'ın kabrinin burada bulunması nedeniyle bu tarikatın "pir makamı" kabul edilen bu tekke 1826-1839 yılları arasında mevcut yapı korunarak yenilenmiş, bazı küçük bölümler ilave edilmiştir. 19. Yüzyılın son çeyreğinde de esaslı bir onarım görmüştür. 1925'ten sonra Yahya Galip Efedî (Kargı, ö. 1942) tarafından ikametgâh olarak kullanıldığı için harap olmaktan kurtulmuştur. 1980'de müştemilat eski biçimine uygun olarak onarılmıştır.

Süleyman Sâdeddin Müstakimzâde'nin, Seyyid Nizamzâde Seyfullâh'ın **Câmiu'l-**

'**avârif**'inden naklettiğine göre, Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi ile bir tartışma esnasında, Ümmî Sinan, cenazesini kendisinin kaldıracağını söylemiş, vefat ettiğinde cenazesi bir hanım sultanın cenazesiyle aynı vakitte Fatih Camii'nde bulunduğu için bunun cenaze namazını da Şeyhülislâm Ebüssuud Efendi kaldırmıştır. Türbesinin niyaz penceresinde şu beyit yazılıdır:

*Mürîd-i râh-ı Hakk'a kiblegâh-ı âşıkândır bu
Edeble gir gözün aç türbe-i Ümmî Sinândır bu
Ümmî Sinan, Türk tasavvuf edebiyatında Yunus Emre tarzı şiiirleriyle tanınan şairler; arasında yer alır. Meselâ Ümmî Sinan'ın şu ilâhisi Yunus edasını andıran şiiirlerinden-
dir:*

*Erenlerün sohbeti ele giresi degül
İkrâr ile gelenler mahrum kalası degül
İkrâr gerek bir ere göz açup dîdâr göre
Sarrâf gerek cevhere nâdân bileisi degül*

*Bir peykârun başına bir destiyi koysalar
Kırk yıl anda turursa gendü tolası degül*

*Degme kişi er olmaz bu yolda ihtiyâr olmaz
Amelsiz dîdâr olmaz Hakkun rızâsı degül*

*Ümmî Sinan yol ayân olupdur bellü beyân
Dervişün yolu hemân tâc u hırkası degül*

Resim 4; Ümmî Sinan Tekkesi türbe ve meşrutası (Fotoğraf: Eyüp Belediye Arşivinden)

Bu şiiri Çalazade tarafından evç makamında bestelenmiştir. İlahî aşk neşesiyle ve sade bir Türkçe ile şiir yazdığı için olsa gerek, şiirleri çok sevilmiş ve dilden dile dolaşarak ezberlenmiştir. Ümmî Sinan'ın başka bestelenen şiirleri de vardır. Bunlardan birisi de "güldür gül" redifli şiiridir. Ümmî Sinan'ın belki de en çok tanınan ve beğenilen şiiri de bu olsa gerektir:

*Seyrümde bir şehre vardım gördüm sarayı güldür gül
Başındaki tâci tahti bâğı dîvârî güldür gül*

*Gül alurlar gül satarlar gülden terâzî tutarlar
Gül ile bile biterler çârşû bâzârî güldür gül*

*Kurusu güldür yaşı gül toprağı güldür taşı gül
Bağçesi vü içindeki servi çınarı güldür gül*

*Gülden kurulmuş bir çadır içinde nimeti hâzır
Kapucusı İlyâs Hızır nân u şarâbı güldür gül*

*Gülden değirmeni döner yine gülden gül öğütür
Akar suyu döner çarhı bend ü pınarı güldür gül*

*Sinân Ümmî gel vasf eyle gül ile bülbül dardını
Ben bu şeydâ bülbülün âh u figânı güldür gül
Uşşak makamında bestelenen bu şiirde*

Türk edebiyatında "gül" ile sembolize edilen Hz. Peygamber ve ona duyulan aşk ve özlem anlatılmıştır.

Ümmî Sinan'ın şiirleri müstakil bir divan halinde değildir. Çeşitli şiir mecmualarında, güfte ve beste mecmualarında dağınık haldedir. Ayrıca Bursalı Mehmed Tahir Risâle-i Şerîfe-i Ümmî Sinan adlı bir eserini gördüğünü belirtir. Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu'nda Ümmî Sinan adına kaydedilen divan nüshaları Elmalılı Ümmî Sinan'a (ö. 1657) aittir. Pir Ümmî Sinan Hazretleri Divanı adıyla yayımlanan (İstanbul 2001) kitapta yer alan şiirlerin de büyük çoğunluğu Elmalılı Ümmî Sinan'a aittir. Ümmî Sinan'ın şiirleri henüz tam olarak tespit edilip yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Süleyman Sadeddin Müstakimzâde, **Meşâyihname-i İslâm**, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1716/1, vr. 5b-6a; Ayvansarâyî, **Vefeyât-ı Ayvansarâyî**, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1375, vr. 12^b-13^a; Harîrizâde Mehmed Kemâleddin, **Tibyânü vesâilî'l-hakâik fi beyânî selâsili't-tarâik**, Süleymaniye Ktp., Fatih, nr. 431, II/1, s.141^a-143^b; Bursalı Mehmed Tâhir, **Osmanlı Müellifleri**, İstanbul 1333, 120-21; Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ-yı Ebrâr**, Süleymaniye Ktp., Yazma Bağışlar, nr. 2308, IV,173-176; a.mlf., "İbrâhim Ümmî Sinân Hazretleri", **Ceride-i Sûfiyye**, sy. 107 (İstanbul, 4 Muharrem 1333/11 Teşrinisânî 1330), s.138-139; Sâdık Vicdânî, **Tomar-ı Turuk-ı Aliyye'den Halvetiyye**, İstanbul 1341/1338, s.99-100; Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar**, Ankara 1984, s. 345; Zâkir Şükrî Efendi, **Die Istanbuler Derwisch-Konvente und Ihre Scheiche -Mecmû'a-i Tekâyâ-** (haz. Mehmet Serhan Tayşî-Klaus Kreiser), Freiburg im Breisgau 1980, s.37; Nathalie Clayer, **Mystiques Etat et Société**, Leiden 1994, s.172-174; A. Azmi Bilgin, **Ümmî Sinan Divanı(İnceleme-Metin)**, İstanbul 2000

Resim 5; Ümmî Sinan Tekkesi Semahane iç mekân (Fotoğraf: Kâzım Zaim)